ماسیەکان لەسەرەو بەگەن بوون پەویستە فەبدرین ... گەران هەبجەیی

[من ناتوانم وەک دایک بەشیری مەمکەکانم نەوەی وەاتەکەم بە خۆو بکەم ، بەڵام دەتوانم وەک باوکەک دزی لەو داهاتە نەکەم کەهی نەوەی وەاتەکەمە.]

{خەسە مەخیکا –کەنە سەرکی ئەرگوای}

[کوردستان وەک بانکەکی پەپارە وایە کە کەمەک دزو جەردە دەستیان بەسەردا گرتووە، ئەم کەمە دزە ، نە لە سیاسەت دەزانن و نە شارەزاییان لە بەوبردنی وەاتدا هەیە.]

{محەمەد حەسەنین هەیکەل –وناکبیرو نووسەری کەچکردوی میسری }

نزیکەی [30] ساە جووت حیزب{پارتی و یەکەتی} کەنترەی تەواوی هەرەمی کوردستانیان کردوە. لەگەە ئەوەی لەوماودا دەرفەتکی باش و گونجاو لەبەردەستدا بوو بە چاککردنی گوزەرانی خەکی بەشمەینەت و ستەم دیدەی کوردستان، کە عەمامەک بوو لەژەر دەسەاتی ژەمی بەعسدا ژیانکی پە لە نەهامەتی و چەوساندنەویان بەە دەکرد، بەەام ئەم دوو حیزبە نەک هەر ئەو دەرفەتیان بە بوونیاد نانی وەات و بوژاندنەوەی ژەرخانی ئابوری بەکار نەهەنا ، بەەکو شکستیان هەنا لە پەشکەشکردنی فەرمەک لە دەسەاتی تەنانەت [چارەکە سەرکەوتووش]. بەمەش هەرچی خەون وخولیاو ئومەدی مەژینەی کوردە بە هەمیشە لە گەەنا.

یەکەتی و پارتی ناشیرینترین ،قەزەونترین ، خراپترین ،فاشلترین نمونەی حکومەانیان نیشانی خەکی کوردستان و جیهاندا ، کە لەو بەوایەدام لە سەر ئەم هەسارەیە کەم وینەیە یا هەر وەنەی نیە.

دەسەاتک گەر لەماوەی نزیکەی [30] ساەدا نەتوانەت تەنانەت لە سەکتەرەکدا سەرکەوت تەمار بکات و لە هەموو بوارو کایەو سەکتەرەکاندا تەواو شکستی بهەنەت، کەواتە شەرعیەتی مانەوەی لە مەژە لەدەست داوە و لە کارەسات بەولاو شتیکی نیە پەشکەشی خەکی بکات.

سەرانی ئەم دوو حیزبە لە مەژە دەنیان لەوەی کە متمانەیان لەدەستداوە و خەڵک بەزار و تووڕەیە لەیان . ئەوەش دەزانن و لایان ڕوونە کە لەماوەی ڕابردوودا توانای چارەسەرکردنی گچکەترین کێشەیان نەبووە ، سادەترین و سەرەتایترین خزمەتگوزاریان پیشکەش نەکردوە، بەڵکو بە پێچەوانەوە تابەت شکستیەکانیان زەرتر و زیاتر دەبن .

بە ئاخافتنی هاوڵاتیاندا لە سۆشیالمیدیاکاندا، دەردەکەوێت کە ئەم جووت حیزبە تا چ ئەندازەیەک ناشیرین و ڕسوابوون ، شەوازی ناڕەزایی و ڕەخنەی هاوڵاتیان چووەتە قەناغێکی جیاوازەوە، دەربەین وگوزارتەکان فۆرمێکی نوێی وەرگرتوە کە پێشتر بوونی نەبووە ، ئەویش خاڵیکردنەوەی ناخی تووڕەو بەزاریە بە دەربەینی تووند و قسەی ڕەق .وشەگەلی وەک مافیا،وەات فرەش، گەندەڵ، دز، جەردە، چەتە، مرەڤکوژ، ئەمانە تەقریبەن تەجاوزکروان و وشەو داهێنانی نوێ جێگەیانی گرتووتەوە، بە نمونە شوبهاندنی سەران و بەرپرسانی هەردوو حیزب بە تاکی پەڵاو ،پیسایی،تەوالێت ،بەکەرامەت، بەئەخلاق و شتی دیکە.

پەدەچێت ئەم پێناسە نوێیانەش وەک کەنەکان کاریگەریان نەبێت لەسەریان،چونکە گەر هات و کەمەڵە خەڵکێک تەنها بیر لە دزی و تاڵانی بکەنەوە ،ئەو دەمە ئاسایی دەبێت لایان گەر بەوجەرە موخاتەبە بکرێن. واتە مەراڵ و کەرامەت هیچ گرنگیەکی نیە لەکنیان ،چونکە لەمەژە لەدەستیان داوە. ئەو دەمەی ئەوجەرکەسانە بەهەموو قەناعەتیان بەیاری دزینی پاروی خەڵکی برسیاندا،دزین و داگیرکردنی سەروەت و سامانی وڵاتیان بەلاوە ئاسایی بوو،کەواتە ئەوانە خاڵین لە هەرچی بەهای ئەخلاق و مرەڤایەتی ودەستپاکی و نیشتمانپەروەریە .

تەنانەت حاڵ گەشتوەتە ئەوەی گەر یەکێک لەو بەرپرسانە تەوەگلانی لەگەندەڵیەکدا ئاشکرابوو و لە ،سۆشیال میدیادا ناوی هێنرا ،زەر بەئاسایی وەری دەگرێت و بەدەنگ دەبێت تا باسەکە خامۆش دەبێت. گەر جاران بوایە کەسەکە هەڵەشەی کووشتنی دەکرد، سکاڵای تەمار دەکرد، بەرپرسی نووسینگەکەی هەواڵەکەی بەدرە دەخستەوە.

ئەوەی کە ڕوونە خەڵکی هەرەم نزیکەی [30] ساڵە ئەم ڕەوشە نالەبار و پە ستتەم و گەندەڵیان لەم دوو حیزبە قەبوڵ کردوە. چەندین دەرفەتیان پێدرا ،ئەویش بە ئومێدی بەخێداچوونەوەو و لاکردنەوە لە مەینەتیەکانی هاوڵاتیان ،لە لە ئاکامدا یەک هەنگاو

نەچوونە پەشۆە و هیچ گەڕانکاریەکی ئیجابی لە ژیانی خەڵکدا ڕوویندا ، بەپێچەوانەوە قەیرانەکان قووڵترو ژیانیش سەختر بوو.

کۆواتە چاوەڕێکردنی چاکسازی و گەڕانکاری ئەرێنی لە گوزارانی خەڵکدا ،خەڵەتاندنە و ڕاکردنە بە دووی سەرابدا.دەسەڵاتی مافیاو گەندەڵ ئامادەنیە دەستبەرداری دەسکەوتە ناشرعی و نایاساییەکانی ببێت،لە بەرامبەریشدا خەڵکیش ئامادە نیە تاسەر ئەم ڕەوشە قەبوە بکات.بە واتایەکی تر ئەو دیوارەی نێوان دەسەڵات و خەڵکدا هەیە ،ڕۆژ لە دوای ڕۆژ چینەکانی بەرزتردەبێت و دابڕانەکە قووڵتر دەبێتەوە.

چارە چیە؟

بە کۆتایی هێنان بەم ژیانە سەختەی خەڵکی هەرەم ، بە کۆتایی هێنان بەم دەسەڵاتە ستەمکارە کە هەموو سنورەکی بەزاندوە،گەرەکە بیر لە ڕێگەچارەی لۆژیک و دەستەبەر بکرێتەوە. لەسالانی ڕابردوودا لەلایەن زۆرەک لە دەسەزان،ڕووناکبیران،چاودێرانی سیاسی و سەرانی هەندەک لە ئەحزابی موعارەزە هەندەک پەشنیار خرانە ڕوو. لەگەڵ ئەوەی ئەو پەشنیارانە لە سەنگەی دەسەزیەوە خراونەتە ڕوو، ،بەڵام هەندەکیان نالۆژیکن و جێبەجێکردنیان سەخت و مەحاڵە.

بەنمونە چارەسەری چەکداری یەکەک بوو لە چارەسەرەکان ، واتە بەرەنگاربوونەوەی چەکداری لەگەڵ حیزبەکانی دەسەڵاتدا، ئەم چارەسەرە سەرکەوتوونابێت، چونکە هەردوو حیزب هێز و توانای هەمەجۆری چەکداریان هەیە و مەناعەتیان نیە بە مانەوەی خەیان ئەو هێزانە پەکەا بەکار بهێنن وکوردستان نغرەی خوێن بکەن.

گەواتە دەبە بگەیین بەدووی ئەتەرناتیڤەکدا کە جێبەجێ کردنی لەسەر ئەرزی واقیع بەردەست بێت،هاوکات زیان بە سەروماڵی خەڵک نەگەیەنێت.

ئەوەی لەم سەردەمدا لە جیهاندا وە بەتایبەتی جیهانی شارستانیدا پەیەو دەکرێت و ئەنجامی باشی هەبووە ، چالاکی مەدەنیە بە هەموو جۆرەکانیەوە.

دەکرێ خەپیشاندان،گردبوونەوە مانگرتن،بایکۆت و تاد بگرێتەوە .

هەر یەک لەم چالاکیانە گەر هەقی خۆی پێبدرێ و لە ئاستێکی باڵادا ئەنجام بدرێت،ئەوە بگومان کاریگەری خۆی دەبێت.

گەر خەپیشاندان بە بەنمونە وەربگرین ،گەرەکە خەپیشاندانەک ئەنجام درێت کە زەرترین ژمارە بەشداری تێدا بکەن. ناکرێ ئەمە چاوەڕێی ئەنجامی کاریگەر لە خەپیشاندانەکی چەند سەدکەسی بکەین. گەر خەپیشاندان سەرتاسەری بێت ،گەر بەرفراوانبێت،گەر هەرکەس زیاندمەندی ئەم دەسەڵاتەیە بەشداربێت تێیدا ،گەر هەستی نیشتمانی و نەتەوەیی دەتبزوێنێت و بەم دەخە ناڕازیت ،کەواتە لەسەرتە بەشداری لەخەپیشاندانەکان بکەیت. ناکرێت کەسانێک[کە زەرینەی خەڵکی هەرێمن] لە ماڵەوە لە شاشاشەی تەڤکانەوە سەیری ڕووداوەکان بکەن و پاسیڤ دانیشن و چاوەڕێبن خەڵک لە شەقام ڕەوشەکەیان بە بگەڕێت.

هاوکات نادرووست و نالەژیکە لە بەهاو کاریگەری خەپیشاندان کەم بکەینەوە ،هەر لەژێر زەبری خەپیشاندانداچەندین حکومەت و دەسەڵات لەکار کەوتوون. نزیکترین نمونە حکومەتەکەی عادل عبدولمهدی یە کە لەگەڵ ئەو پشتگیریە گەورەی ئەحزابی شیعە، مەلیشیاکانی حەشدی شەعبی، ئێران بەهەموو توانایەوە پشتگیری بوون، بەڵام هەزو بەردەوامی و ئیرادەی خەپیشاندەران خستیان، نەک هەر ئەو بەڵکو لەدوای ئەویش دووکاندیدیان بە هەمان پێست ڕەتکردەوە.

کەواتە یەکەک لە ئامرازە کاریگەریەکان خەپیشاندانە، بەڵام بەوجۆرەی کە ئاماژەم پێدا.

ئامرازی دووەم مانگرتن و بایکۆتە ، گەر ئەمانەش بە شێوەیەکی دراسەبەکراو، پلان بەدانراو ئەنجام بدرێن،هاوکات هەموو بوار و سەکتەر و بزاوتە ئابوری و کەمایەتیەکان بگرێتەوە ،بەتایبەت ئەو کەرتانەی کە دەسکەوتی ماددیان بە جووت حیزب هەیە ،ئەوە بەدنیاییەوە ئومێدی سەرکەوتن و سەرفرازی زیاتر دەبێت و فشارێکی مەزنیش بەسەر دەسەڵات درووست دەکات.

کەواتەگەر بێت و ئەم چالاکیانە پەکەوە گرێبدرێن و بکرێنە سەرمەشقی کارو بەرنامەی جەماوەری ناڕازی .هاوکات لەگەڵ ئەم کارانەدا قەستنەوەی دەرفەتی میدیا بەهەموو جۆرەکانیەوە،وەگەڵ خستنی لەخزمەت دەزەکەدا ،بەگومان دەبێتە تەواوکەری ناڕازایەکان و پڕە پێدانی ،کە بەدنیاییەوە کاری خۆی دەکات.

دەمنێتەوە سەر ئەوەی کێن و چ لایەن و حیزبێك بەم ئەرکە قوورسە هەڵدەسێت.

خەپیشاندانی خەڵک و غەیرە ڕەکخراو ،لەگەڵ ئەوەی چەند کاراو سەرچە و جەربەزە بێت ،هەمووکات سەرکەوتوو نابێت و ئامانج

ناپەکەت. بەیە گرنگ و پەویستە ئەو بزاف و چالاکیە جەماوەریانە ، پەشەویان هەبەت، تا درووشمەکان بەپەی ەژ و ەوش دیاری بکات ، تاکاتیک و جوەیان ەک بخات ، لیژنەو گرووپی کاریان لە درووست بکەن، کادەرکانیان ئامادەبن لەیزی پەشەوەی خەپیشاندان ونازایەکاندا دەرکەون.

ئەو لایەنانەی دەتوانن بەم ئەرکە هەستن و پەشەوایەتی نازایەکان بکەن، نوەنەرانی هەژارو چەوساوەکان،چەپەکان، ئەخزابی ئەپەزشیەن[ئەوانەی بەکردار ئەپەزشیەنن]،ئازادیخواز و مرەقدەستان و هەر لایەن و گرووپ و کەسەک خەی لەخانەی دژ بە ستەمکاری دەسەات دەبینەتەوە.

ئەمانە پەکرا لەبەرەیەکی تەکمەو خاوەن پلان و بەرنامەیەکی واقیعی کە خواستی خەکی ستەملەکراوی تەدا بەرجەستە بکرەت ،درەنگ یا زوو دەتوانن دەسەاتی گەندەە بەوخەنن.

گەر ئیرادە بەهەزبەت، گەر ویست و ئارەزوو بوونی هەبەت ،گە بەوای تەواو هەبەت بەوەی کە جگە لە نەمانی ئەم دەسەاتە هیچ چارەسەرەکی تر بە قەیرانەکان نیە،گەر ئەو قەناعەتە درووست ببەت کە مانەوەی ئەم دەسەاتە گەندەە ،یانی پتر و پتر هەژار بوونی تە و زیاترو زیاتر دەوەمەندبوونی دەسەاتداران، گەر هەر تاکەک هەست بەوە بکات کە کەشەو قەیرانەکان درەنگ یا زوو ئەویش دەگرەتەوە، گەر هەر هاوەاتیەک خەی بە بەشەکی کارا لە پرەسەی خستنی دەسەاتدا ببینەتەوە، ئەوە گەر دەسەاتی مافیا و گەندەی پە نرووخەت ، بەدەنیایەوە هەندە لاواز دەبەت کە جیتر نەتوانەت وەک پەشتر حکوم بکات، مەرجیشە ئەم بزاوتە نازایانە بەردەوامەت وەربگرەت و لە نیوەی ەگا نەوەستەت ،چونکە بەردەوامەت و سووربوون لەسەر گەشتن بەئامانج ،ئەویش فەدانیانە بە نەو زبەدانی مەژو.

خەلاسەی کەلام ،گەر پەناسەیەکی درووست بە سەرانی دەسەات بکەین دەتوانین بیانشوبهەنین بە ماسی بەگەن، دیارە ماسیش لەسەرکەیەوە بەگەن دەبە ، بەگەنیش دەبە فە بەدرەت.کەواتە لەمەژە ماسیەکانی دەسەات لەسەرەوە بەگەن بوون و پەویستە هیمەت بکرەت بە فەدانیان..

ئیخوان موسلیمین یان دایکی تیرۆریزمی ئیسلامیی؟ … نووسینی: ستیڤان شۆمزینی

سەرەنجام ئەنجووماڵی وەزیرانی میسر، بڕیاری کۆتایی لە بارەی "ئیخوان موسلیمین"ەوە دا، بڕیارکەش بە زیانی ئەو حزبە ئیسلامییە کۆتایی هات، چوونکە بە پێی ئەو بڕیارەی حکووماتی میسریی، ئەو رێکخراوە خرایە لیستی تیرۆرەوە، بە پێی ماددەی 86ی یاسای سزادانی ئەو وڵاتەش، هەر ئەندامێکی ئیخوان ئەستێپاکی خۆی لەلای لایەنە پێیوەندیدارەکان تۆمار نەکات، وەک تیرۆرست مامەڵە لەگەڵ دەکرێت. لەلایەکی ترەوە ئەم بڕیارەی حکووماتی میسر، بە ستراوەتە بە رێککەوتننامەی وڵاتانی عەرەبی لە هەمبەر تیرۆر، بەم پێیە بێت، لە 14 دەوڵەتی عەرەبی، ئیخوان وەک رێکخراوێکی تیرۆرستی مامەڵەی لە تەکدا دەکرێت. لە ئەم بڕیارەی حکووماتی میسر کاردانەوەی جیا جیای بە دوای خۆیدا هێناوە و رێنگبە فەرتەنەی ئەستای میسر گەورەتر بکات، بەڵام ئەم بڕیارە بە هەنگاوێکی گرنگ دادەنرێت کە هیچ حکووماتێکی دیکەی عەرەبی نەیوێراوە توخنی بکەوێت.
لە دیدی ئەمەوە، ئەم بڕیارەی حکووماتی میسر، ئەگەرچی قورس و سەختە و بەر هەڵچوونی زۆری لایەنگرانی ئیخوان دەکەوێت، بەڵام بڕیارێکی مەژوویی و راتسیناڵیە، کردنەوەی دەلاقەیەکیشە بە وڵاتانی تری ناوچەکە، بە پێی یاسای دژە تیرۆر، مامەڵە لەگەڵ ئەو رێکخراوە ئیسلامییانە بکەن، هەرا و زەنای جیهاد و دامەزراندنی حکووماتی خەلافەتیان گوێی هەموو لایەکی کپ و کاس کردووە. پێویستە ئەم هەنگاوەی میسر لەلایەن کەمەڵەی نەودەوڵەتییەوە پشتیوانی لێبکرێت، مامەداکی ئیخوان لە ماوەی یەک ساڵی دەسەڵاتی خۆیدا، لاسایی رژێمی تایبەتی و ئێرانی کردەوە، هەقوایە بەرەی ئازادیخوازیی ناپاکیی لەگەڵ دروشمکانی خۆیان نەکەن، ببنە فاکتەرێکی بەهێز لە وزە بەخشین بە حکومەتی نوێی میسر لە پێنگاڤی بە تیرۆرست ناساندنی ئیخوان، هەرچەندە کاتیش زۆر درەنگ بوو بە ئەو بڕیارە.

پاشخانی فیکریی و مەژوویی

رێکخراوی "ئیخوان موسلمین" لە مارتی ساڵی 1928 لەلایەن "حەسەن بەننا" لە شاری "ئیسماعیلیە"ی میسر دروستکرا. ئەم رێکخراوە

هەرچەند وەک گروپێکی ریفۆرمخواز خۆی نیشان دەدا، بەڵام بەشێوەیەکی پراگماتیکی مامەڵەیان لەگەڵ بەستێنە سیاسیی و کۆمەڵایەتییەکان دەکرد، ئامانجیان دروستکردنەوەی حکوومەتی خەلافەت و گەڕانەوە بوو بە سەرتاکانی ئیسلام. ئەم گروپە لەسەر بنەمایەکی بەش دروست نەببوو، بەڵکو پەرەپەدەری ئەو تەزە ئایینییانە بوو، دەمەک بوو لەلایەن "محەمەدی کوڕی عەبدولوەهاب" و "ئیبن تەیمیە" فەرمەڵە کرابوو. لە مەژووی نزیکیشدا شێخ "محەمەد رەشید رەزا" کە قوتابییەکی هەڵگەڵاوەی "محەمەد عەبدە" بوو، لە 1911 بەدواوە زەر تەرح و فەرمەڵەبەندیی لە ڕەگەی گۆڤاری "مەنار"ەوە پەشکەش کرد، کە یارمەتیدەری گرنگی پێکهاتن و گەشەبوونی ڕێکخراوەکی وەک "ئیخوان" بوو، یان بە مانایەکی تر بەچوونەکانی ئەوان کاریگەریی زەریان هەبوو لە گەشەکردنی بنەما فیکریی و ئایینییەکانی ئەو ڕێکخراوە ئایینییە سیاسییە.

حەسەن بەننا، نموونەی ئیسلامخوازێکی تەقلیدیی بوو، هیچ شارەزاییەکی قووڵی لە هەمبەر فیکری هاوچەرخی ئەو کاتەی مرۆڤایەتی نەبوو، تەنیا لە بابەتە ئایینییەکانی ئیسلام شارەزایی هەبوو، کە هەندێک جار لە کەی دەروەشاندا زیکری کردووە، کە ئەمەش بەگەی ئەوەیە پەرەشیی "بەننا" بە ئیسلام لەسەر بنەمای فیکرێکی قووە نەبووە. "د.ماهر شەریف" دەڵێت "بەننا لە ئاوایی لەسەر دەستی مەلایەکی ئەزهەریی، ئاشنایەتی لەگەڵ ئاین پەیدا کرد، پاش چوونی بە خوەندنگەی سەرەتایی لەگەڵ چەند هاوەڵێکیدا، کەمەڵەی –نەهی لە مونکەر-ی پێکهەنا و بەناوی ئەو گروپەوە نامەی هەڵەشەئامێز و پەگەڤ و چاوسوورکردنەوەی بە ئەو کەسانە دەنووسی کە گوێیان بە باوەڕکانی ئاین نەدەدا".

د.ماهر شەریف، زیاتر کەستی "بەننا" روون دەکاتەوە و دەڵێت "حەسەن بەننا وەک روونا کبیرێکی دینداری کلاسیکی دەرکەوت، هەمیشە بەئاگا بوو لە کەلەپووری عەقڵانییەتی عەرەبی ئیسلامی و ئەندەشە و بیر و بەچوونەکانی ڕەشنفکریی ئەوروپایی. بانگەشەکەی حەسەن بەننا، کە پشت ئەستوور بوو بە ئەندەشەی ساکار و وەعزی ئەخلاقی، لە سەردەمێکدا دەستیپێکرد، لەسەر ئاستی نەودەوەتاندا قەیرانێکی ئابووری مەترسیدار تەقیەوە و نازی و فاشیزمی تێدا دەرکەوت، لەسەر ئاستی ناوخۆشدا گیروگرفتە ئابووری و کەمەڵایەتییەکانی وەات دژوار ببوون و ئەزموونە پەرلەمانییەکەی میسری تێدا تووشی سەرنگرە ببوو".

ئیخوان، سوودی لەو بارودۆخە ئاڵەزەی دنیا و ناوچەکە وەرگرت، توانی پەل و پە بهاوێژت بە وەاتانی دیکە، لە ماوەیەکی پەوانەییدا گەیشتە ئاستی ڕێکخراوی تەکمە و خاوەن ناوبانگ. لە

ئیخوان هەمیشە هێزێکی ئۆپۆرتۆنیست بووە و ویستوویەتی ئامانجە راستەقینەکانی وەک تەئیسم و بە نهێنی بهێنتەوە، بەڵام ئەوە لە کەس شاراوە نییە، ئیخوان لە سەرەتاوە تا ئێستا، ئامانجی گەیانەوەیە بە ئاکاری ئیسلامی پێشین و دامەزراندنی دەوڵەتی خەلافەت. "مەجید موورادی ڕەدپشتی" بەشێوەیەکی گشتیی بنەما ئایدەلۆجیەکانی ئیخوان لەم چوار خاڵدا کورت دەکاتەوە:
یەکەم: سەرتاپاگیریی ئیسلام و گرتنەخێی ئاین و دنیا و بایەخی جیانەکردنەوەی نێوان ئاین و دنیا. چوونکە ئیسلام، کێی عیبادەت و حوکمەانی، ئاین و دەوڵەت، مەعنەویەت و کار، نوێژ و جیهاد و قورئان و شمشێرە.

دووەم: گەیانەوە بە پرەنسیپە سەرەتاییەکانی ئیسلام.

سێیەم: یەکەتی جیهانی ئیسلام چوونکە موسەمانان، میللەتێکی یەکگرتوون، نیشتمانی ئیسلام یەک نیشتمانە.
چوارەم: حکوومەتی ئیسلامی، یەکەم و دوا ئامانجی ئیخوانە. پاشان پەرەپێدانی پرەنسیپ و بنەماکانەتی.
توندوتیژیی ئاینیی لای ئیخوان
ئیخوان یەکەم ڕەکخراوی ئیسلامی سیاسییە لە دیرەکدا، پێش "حەسەن بەننا" هیچ کەس نەبووە، بەو فۆرمە کاریگەرە ئاین و سیاسەت تێکەڵاو بکات، یان بە دیوێکی تردا، "بەننا" بە دروستکردنی ئیخوان یەکەم کەس بوو، ئیسلام و کاری حزبایەتی و سیاسەتی پێکەوە گرێدا. لەم سەنگەوە ئیخوان بە دایکی کێی ڕەکخراوە ئیسلامییەکانی دیکە دادەنرێت و هەموویان لە ڕەحمی ئەم حزبەوە هاتوونەتە دەر. لە هەوەی زۆر دەدرێت ئیخوان وەک هێزێکی میانەی بناسێنرێت، بەوەی بەوای بە "جیهاد" نییە، بەڵام یەکەمین سەرەتاکانی توندوتیژیی لای ئیسلامی سیاسیی هاوکاتە لەگەڵ سەرهەڵدانی ئیخوان.
حەسەن بەننا، تێکۆشانی زۆری کرد، ئەو حەدیسەی پێغەمبەر محەمەد، بە لاواز پێناسە بکات کە باس لەوە دەکات، بەرزترین پلەی جیهاد، جیهاد و ڕووبەڕووبوونەوەی نەفسە. بەکو بە پچەوانەوە ماندووبوونی زۆری بینیوە بە ئەوەی پشتڕاستی بکاتەوە، بەرزترین پلەی جیهاد، بریتییە لە خەباتی چەکدارانە و شمشێر هەڵگرتن.ئەوە بە خەی جەی تەواوانە کە ساڵی 1938 ئیخوانەکان ناوی "النذیر"یان بە گۆڤاری هەفتانەی خۆیان هەڵبژارد ناوێک کە لە ناوەڕۆکدا زۆر مانای لە خۆگرتووە، لەوانە کە سامناکترینیانە ئەویە، ئەم ناوە لە قورئاندا گوزارشتێکە لە پەیامی خواوەند بە وازهێنان لە بت پەرستی و بەیاردان لەسەر خواپەرستی.ئەوەی ئەم بەچوونە دەسەلمێنێ

ئەویە، بەننا لە یەکە لە وتارەکانیدا، تەکەشانی حزبەکەی، لەگەڵ تەکەشانی حەزرەتی پێغەمبەر محەمەددا بەراوورد کردووە و وای بەچووە کە بانگەوازەکەی حەزرەتی پێغەمبەر محەمەد لە سەدەی حەوتەمی زاینیدا بە ئافەرزکردنی بتپەرستی "چاخی یەکەم" پێکدەنێ، تەکەشانی ئێخوانیش "چاخی دووەم"ی ئەو بانگەوازەیە. *

ئێخوان و حەسەن بەننا، نەک بەوایان بە دیتن و روانگەی ئاینی و سیاسیی جیاواز نەبوو، بەڵکو میتەدەکی توند و تاکەوانیان هەبوو لە هەمبەر هەر هەزەکی دیکە. بەننا، تەنانەت لە یەکەک لە نووسراوەکانیدا جای قەلاچە و تەفروتوناکردنی هەموو حزبە سیاسییەکانی ئەوکاتی میسر دەدات و دەنووسێت "یەکدەنگییەک هەیە کە حزبە میسرییەکان گوناهی گەورەی ئەم نیشتمانە و بنچینەی ئەو گەندەڵییەن کە ئەمە بە ئاگرەکەی دەسووتێین. شتەکی بەڵگە نەویستە مانەوەی حزبەکان لەسەر ئەم رەوتەدا، وەات بەسەر گروپ و تاقم و حزبی جیاجیادا دابەش دەکات و تەفرەقە دەخاتە نەو خەڵکەوە. ئیتر لەرەوە چار نییە و هەر دەبە هەموو ئەم حزبانە لەبەریەک هەڵوەشێنرێنەوە و هەزەکانی گەل لەیەک تاکە حزبدا کە بکرێتەوە".

بەننا پێیوایە فرە حزبیی نیشانەیەکە بە بەاوبوونەوەی تەفرەقە و ناکەکیی لە ناو وەاتدا، لە جەگەی دیکەش وتوویەتی "هەرچی تەفرەقە دەنێتەوە، هەرچییەک بێت، بە شمشێر لەی بدەن".

لە بواری توندوتیژیی بەرجەستەشدا، ئێخوان لە سەرەتای چلەکانی سەدەی رابردووەوە، دەستی کرد بە چالاکی چەکدارانە، ئەمەش وا لە "مەحمود فەهمی نەقراشی پاشا"ی سەرەک وەزیرانی ئەوسای میسر کرد لە 8-12-1948، چالاکی ئێخوان قەدەغە بکات و فەرمانی هەڵوەشاندنەوەی ئەو رەکخراوە دەربکات. بەتایبەت کە لەو ساڵەدا ئەندامانی ئێخوان وەک چەکدار بەشداریان کرد لە جەنگ دژی جوولەکە. هەر لەو ساڵانە ئێخوان یەکەیەکی چەکداریی تایبەتی بە تیرەر و توندوتیژیی لە ژێر ناوی "تنظيم السري" یان "تنظيم الخاص" دروستکرد و لە مانگی یەکی 1948یشدا پۆلیسی قاهیرە دەستگیرکردنی کەمەک لاوی راگەیاند کە بەنهەنی مەشقیان کردووە لەسەر چەک و تەقەمەنی لە ناوچەکانی "جبل المقطم" و هاوکات 165 بەمبی جەراوجەریان لەو جەگە دەستبەسەرا گرتووە و ئاشکراش بووە سەرکردەی ئەو گروپە کەسەکە بەناوی "سەید فایز".

لە 22-3-1948 دوو ئەندامی ئەو گروپە دادوەر "ئەحمەد بەگ خازندار" تیرەر دەکەن، لەبەرئەوەی حوکمی قورسی بەسەر ئەندامانی ئەو گروپەدا داوە، پاش دەستگیرکردنی ئەنجامدەران، پۆلیس پێیوندیی نەوان بکوژانی "خازندار" و کەمەی "جبل المقطم" و دەزگای نهەنی ئێخوانی بە ئاشکرا دەبێت. لە 20-6-1948 هەندەک ماڵی

جولەکە لە قاهیرە ئاگری تێبەردەدرێت، لە 19-7-1948 چەند فرۆشگەیەک دەتەقێنرێتەوە کە خاوەنەکانی جوو بوون. لە 15-11-1948 پۆلیس دەستدەگرێت بەسەر ئەتەمبیلێکی جۆری "جێب" و بەهۆی بەڵگەنامەکانی ناو ئەو ئەتەمبیلەوە 32 کادری گرنگی ڕێکخستنی نهێنی ئیخوان و لەگەڵ چەندین پیلانی تر بە کاری تیرۆریستی ئاشکرا دەبێن، لەو کاتەدا "حەسەن بەننا" لە حەج دەبێت، بۆیە لەگەڵ گەیانەوەی پۆلیس دەستگیری دەکات بەهۆی تێوەگلانی لەو کارە تیرۆرستیانەوە.

لە 28-12-1948 و لە هەڵەی وەزارەتی ناوخۆی میسر، ئەندامێکی ئیخوان بە بەرگی ساختەی ئەفسەرییەوە، تەقە لە "نەقراشی پاشا"ی سەرکۆزیری میسر دەکات و لە ئەنجامدا دەکوژرێت. لە 13-1-1949 ئەندامێکی ئیخوان بەناوی "شەفیق ئەنەس" لەڕێی جانتایەکی بەمبەژکراوەوە هەوڵی تەقاندنەوەی دادگای دەستپەکردنەوە دەدات، بەڵام سەرکەوتوو نابێت، دواتر تەمەتبار دان بەوەدا دەنێت ئەندامی ئیخوانە و هەوڵیداوە دادگاگە بسووتێنێ بە ئامانجی سووتاندنی ئەو بەڵگەنامانەی کە لەسەر ئەندامانی ئیخوان لە دادگا بەرز کرابووونەوە.** ئیخوان بەم شێوەیە بەردەوام بوو لە توندوتیژیی، تەنانەت لە ساڵی 1954 لە شاری "ئەسکەندریە" لە هەوڵێکی شکستخواردوودا ویستیان "جەمال عەبدولناسر" سەرۆک کۆماری میسر تیرۆر بکەن.

لە قۆناغی دواتر و لە ناوەڕاستی پەنجاکاندا "سەید قوتب" وەک یەکێک لە سەرکردەکانی ئیخوان، پرسی جیهاد و تەکفیر و تیرۆری ئاینیی دەباتە قۆناغێکی باڵاترەوە، تا ئەو ئەندازەیەی "قوتب" بە باوکی ڕەحی تەواوی ڕێکخراوە ئیسلامییە جیهادیی و تەکفیریەکانی دنیا دادەنرێت. بەم شێوەیە و لەسەردەستی "سەید قوتب" ئیخوان بووە منداڵدانی دەیان ڕێکخراوی تیرۆرستی کە تا ئێستاش هەڵەشێن بە سەر ئاسایشی جیهان. خۆ ئەگەر ئاوەڕکیش لە مەژوو بدەینەوە، ئەوە هەمیشە ئیخوان کاتێک بەدەسەڵات بووە، باسی لە تولەرانس و پێکەوەیی کردووە، بەڵام لەگەڵ پەیداکردنی کەمترین دەسەڵات لە بچووکترین روووبەردا هەوڵی پاکتاویی ئاینیی و مەزهەبیی داوە و توندوتیژییان بەرانبەر بە خەڵکانی دەرەوەی ئیسلام "بەپێی پێناسەی خۆیان" پیادە کردووە.

ئەگەر بگەڕێینەوە بە سەر ئەزموونی حوکمی یەک ساڵەی مورسی لە 2012-2013 سەرەتاکانی ئەم توندەڕویی و توندوتیژییە ئاینییە لە هەر لایەکی میسرەوە دەرکەوت بەتایبەت بەرانبەر قیبتییەکان. "د.نەجیب جبرائیل" ڕاوێژکاری یاسایی کۆنیسەی قیبتی، لە سەردەمی حوکمی "مورسی" بەمشێوەیە گوزارشتی لە چەوساندنەوەی قیبتییەکان

کرد "قیبتییەکان لە سەردەمی مبارەک بە خراپترین شێوە هەڵسوکەوتیان لەگەڵ کراوە، بەڵام لە سەردەمی ئێستادا، خەڵتانی خۆیان کراون. لە زەمانی ڕەمانییەکانەوە تا ئێستا قیبتییەکان ڕووبەڕووی کارەساتی وا نەبوونەتەوە وەک ئەوەی ئێستا ڕووبەڕووی دەبنەوە". بە کورتی بیۆگرافی ئیخوان لە ماوەی 85 ساڵی ڕابردوو، ئەوەی سەلماندووە هەر کات ئەم هێزە ئایینییە دەسەڵاتی هەبووبێ، هیچ کات نەسەمیوەتەوە لە بەکارهێنانی زەبروزەنگ و پیادەکردنی تیرۆری مەعنەویی و بەرجەستە لە بەرانبەر نەیارەکانی.

کۆتایی ئیسلامی سیاسیی

ئیسلامی سیاسیی، وەک چەند دەیەی پێشوو ئەتەرناتیڤی ڕژێمە سیاسییەکانی دنیای ئیسلامی نییە. خۆ ئەگەر قسە لەسەر هەڵبژاردنی میسر و تونس بێت بە دوای بەهاری عەرەبیدا، ئەوە بارودۆخەکە جیاوازە و ئیسلامییەکان توانیوە لە هەڵبژاردنێک سەرکەوتن بەدەستبهێنن کە لە نیوە کەمتری خاڵێک بەشداریی تێدا کردووە، لە باشترین حاڵەتدا هێز و جەماوەری ئیسلامی سیاسیی لەو وڵاتانەش کەمتر لە 20%. ئەمە بە لەوەی لە ڕووی فیکرییەوە هەرەسیان هەناوە، بەو پێیەی ناوبانگی ئیسلامی سیاسیی لە دەسەڵاتدا زۆاوە و ناتوانن شتێک لەوە باشتر پێشکەشی کەمەگە بکەن کە تایبەت و ئاخوندەکانی ئێران پێشکەشیان کردووە.
هاشم ساڵح، لە خوێندنەوەی کتێبی "جیهاد"ی "جەن کەبە"دا ئاماژە بە ئەوە دەکا: فەندەمەنتالیزم شکستێکی گەورەی هەنا لە چارەسەرکردنی کێشەکانی کەمەدا، لەبەر ئەم هۆیەش ئەمە لە ئێستادا چووینەتە قۆناغی پاش فەندەمەنتالیزمەوە.. تەزی سەرکی لە کتێبەکەی جەن کەبە بەمجەرەیە: ئەو بزووتنەوە ئسوڵیانەی لە ماوەی چارەکە سەدەی ڕابردوودا لە کەمەگە عەرەبی و ئیسلامییەکاندا شوێنپێی خۆیان قایمکرد و سەرکەوتنی جەماوەریی گەورەیان بەدەستهێنا، لە ئێستادا ئەستێرەی بەختیان لە ئاوابووندایە و بەرەو دواوە دەچنەوە. بەڵام ئاخۆ هەکاری ئەمە چی بێت؟.
هەکارەکەی دەگەڕێتەوە بە هەوەشاندنەوەی ئەو هاوپێمانییەی لە نێوان ئەم توێژە کەمەایەتییانەدا هەبووە: بەرژوەزییەتەکی ئیماندار لە شارەکان، لەگەڵ ئەو گەنجانەی بە دەست هەژاریی و نەبوونییەوە دەیاننااند. هەروەها ئەو توێژەش کە لە گەڕەکە میللی و دوورە دەستەکانی شارە گەورەکانی وەکو قاهیرە و جەزائیر و دار بەیزادا دەژیان، ئەمە سەرەڕای خوێندکارانی زانکۆکان کە لە ڕەشنبیرانی بزاوتە ئیسلامییە فەندەمینتالیستەکان بوون.

ئیسلامی سیاسیی وەک ڕەوتێکی کۆنەخواز کە هیچ شەوقێکی تیا نییە بە مرۆڤایەتی نەهە، ناتوانێت وەڵامی داخوازیی و ویستی مرۆڤی هاوچەرخ بداتەوە، بەڵکو بە هەموو شێوەیەک دوژمنایەتی لەگەڵ دەکات، نموونەشمان یەک ساڵ ئەزموونی حوکمڕانیی ئیخوان بوو لە میسر. ئەو ساڵە لە حکومڕانیی ئیخوان نەک هیچ پێشکەوتنێکی بە میسرییەکان دەستبەر نەکرد، بەڵکو دەخێکی هەنایە ئارا، هاووڵاتییانی میسریی تەمەنای رژێمێکی تۆتالیتاریی وەک ئەوەی مبارەک بکەنەوە.
ئەوەی لە ئەزموونی یەک ساڵەی حکومی ئیخواندا بینیمان، شکستی پەڕژەی ئیسلامی بوو لە دەوڵەتداریدا. تەنانەت وتەزاکەی "میشیل کیلە"ی بیر هەناینەوە "سیستمە کراوەکان، واتە سیستمەکانی هەڵەی شایستەی چاککردن، چاکی شایستەی هەڵەکردن، ئەمانە دەژین. سیستمە داخراوەکان واتە هەڵە تیایاندا چاک ناکرێ و چاکیش تیایاندا هەڵە ناکات. ئەمانە دەمرن. بۆیە سەیر نییە سیستمەکانی یەکەم وەڵای گیاندانی زۆر دەژین، بەڵام ئەوانەی دووەم لەکاتێکدا دەمرن کە لەوپەڕی لەشساغیدا خەیان دەنوێنن".

وتەیەک لە کۆتایدا

بمانەوە و نەمانەوە، ئیخوان منداڵدانی کەی گروپە ئیسلامییە تیرەرستییەکانە. ئیخوان هەزەکە لەو ساتەی دەسەڵاتی نەبە میانەوە، بەڵام لە دەسەڵاتدا لە ئەلقاعیدە دەچێت. جیاوازیی نێوان ئەلقاعیدە و ئیخوان هەندەی جیاوازییەکی تاکتیکییە نیو هەندە ستراتیجی نییە. بۆیە بۆیاری بە تیرەرست ناساندنی ئیخوان بۆیارێک نییە وەک هەندێک دەڵێن سوپرایزە و نامۆیە بە کولتووری دیموکراسیی!! لە کاتێکدا پرسیار ئەوەیە ئایا دیموکراتی شوێنی گروپی توندئاژە و داینەمۆی تیرەری تێدا دەبێتەوە؟.
ڕەنگە خەتای ئیخوان لەوەدا نەبە دواجار هەزەکە توندوتیژ، چوونکە هەر کات دین کرایە بزووتنەوەیەکی سیاسیی هەر ئەوەی لێدەردەچێت. "د.عەبدولڕەحمان شاکر" دەڵێت "هیچ ئاینێک نییە قسە لەسەر پاوانکردنی هەقیقەت نەکات و ئاینەکانی تر بە هەڵە یان لە خەی بە کەمتر نەزانێ. هیچ ئاینێک نییە لە دنیادا دیموکراتخواز بێت و ڕێزی جیاوازیی و یەکسانی و ئازادیی هەمووان وەک یەک بگرێت. هیچ ئاینێک نییە، جیهان رادەستی پیاوانی ئاینی نەکات یان گروهێک بەرهەم نەهێنێت کە خەیان بە نوێنەری خواوەند نەزانن و لەسەر بنەمای ئەم نوێنەرایەتییە گریمانکراوەش حوکم بەسەر ئازادیی و ژیان و بوونی کەسانی تردا نەدەن". لەم سەنگەوە دەتوانم بڵێم، ئیخوان ناتوانێت پەرجوو بخوەقێنێت و لەلایەک داوای حکوومەتی

خەلافەت بکات و لەلاکەی تر بتوانێ ڕەز لە مافی هەمووان بە یەکسانی بگرێ. ئەو دوو شتە هەرگیز پێکەوە کۆناکرێنەوە.

*فەرید ئەسەرد "سەید قوتب و تیۆری تەکفیری کەمە و دەوەت". چاپی سێیەم، سلێمانی 2002.
**نەبەز تایب "مەشکە بە مینچێنراوەکان". چاپی یەکەم، سلێمانی 2008. لاپەڕە 403-404.

فەڕەنسا – مارسیلیا

تێبینی: ئەم وتارە چاپتەری دووەمە لە کتێبی "داعش لوتکەی تیرۆریزمی ئیسلامی" کە لە مانگی ئایاری 2015 بە چاپی کاغەز کەوتووەتە بەر دیدی خوێنەران

1-1-2014

هەڕەزمانیەکانی قورئان … وەرگێڕانی مەحمود عەبدوڵا

لەوەتەی ئەوانەدا کەدەڵێن قورئان پەرجوو کەس ناتوانێت کتێبێکی ئاوا بنوسێت، یا بڵێت.
زۆربەی موسڵمانان دیعایەی ئەوەدەکەن، کە ئەوقورئانەی ئێستا هەمان ئەو قورئانەیە کە لەسەرزمانی محمد خوێندراوەتەوە.
مەلاکان هەنگاوێک زیاتر دەڕۆن و دەڵێن:"هیچ کەس ناتوانێت تەنانەت سورەتێکی وەک قورئان بنوسێت."

زۆربەی خەڵکی سادەش باوەڕیان بەو پەوپاگەندەیەی مەلاکان کردووە.وە وا بیردەکەنەوە کە تەنانەت هیچ عەرەب زمانەکیش ناتوانێت دەقی وەک دەقی قورئان بنوسێت،تائێستا نەبیندراوە و نەبیستراوە کەسێک بتوانێت لە پێکهاتەی یەک زماندا شتێک بنوسێت کە کەس نەتوانێت تەنانەت ڕستەی هاوشێوەی ئەو بنوسێت.ئەو دیعایە غەریبە لە فەتە فەت و هەڕەیت وپەڕەیت زیاتر نیە.زیاتر پشت ئەستورە بە نەبونی توانای زاڵبونی خەڵک بەسەر زمانی عەرەبیدا.
هەر عەرەب زمانێک"ئەگەر بە انصاف بێت و جورئەتیشی هەبێت"زۆر

بەسادەیی دەتوانێت باشتر لەقورئان بنوسێت . بەڵام ئەوقورئانەی کە بە معجیزەی دەزانن، دەبێت لانیکەم لەڕووی گرامەر ونحو بە کەم کوێی و هەڵەبێت.خۆ ئەگەر لەقورئاندا هەڵەی نحو هەبێت ناچار دەبێت دوگریمان لەبەرچاوبگرین:
یائەوەتە ئەو هەڵانە لەلایەن خوداو پێغەمبەر کراون،کەئەوەش تەواوی ئیسلام دەخاتە ژێر پرسیارەوە.چونکە ئەوکات ئەوپرسیارە دێتە کایەوە کە ئەوە چ خودایەکە کە توانای زاڵبونی بەسەرزمانی عەرەبیدا نییە؟گریمانی دووەم ئەوەیە کە موسڵمانان قبوڵی بکەن کە نوسەرانی قورئان هەڵەیانکردووە و قورئان کتێبێکی تەحریفکراوە .ئاشکرایە کە موسڵمانان گریمانی دووەم لەبەرچاو دەگرن.بەڵام دیسان ئەوپرسیارە دێتە پێشەوە کە چۆن دەتوانرێت کتێبێکی پڕلەهەڵەی زمانی "هەڵەبێت لەڕووی ناوەڕۆکی ئەدەبی و دەوڵەمەندی کارساتە تەنانەت لەزەرجەگا نازانرێ باسی چی دەکات" وەک معجیزە لەقەڵەم بدرێت و کەس نەتوانێت کتێبی ئاوابنێت.ئەودیعایەی مەلا و مسڵمانانی دەمارگیر بەجگە لە جەهل و نەزانی خەڵکی ساویلکە پشت ئەستور نیە بەهیچ شێکیتر.خەڵکانێکی ساویلکە کە بە لەکەینەوە شت وەردەگرن .
با ئێستا ئاماژە بەهەڵەکانی قورئان بکەین

هەڵەی یەکەم

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُواْ وَالَّذِينَ هَادُواْ وَالصَّابِؤُونَ وَالنَّصَارَى مَنْ آمَنَ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ وعَمِلَ صَالِحًا فَلاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿ سوره ٥ – آیه ٦٩ ﴾

لەو ئایەتەی سەرەوەدا هەڵەیەک هەیە وشەی " الصَّابِؤُونَ"هەڵەیە و لەدوو ئایەتی خوارەوەدا وشە ڕاستەکە نوسراوە.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُواْ وَالَّذِينَ هَادُواْ وَالنَّصَارَى وَالصَّابِئِينَ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِندَ رَبِّهِمْ وَلاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ (سوره٢ – آیه ٦٢)

انَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّابِئِينَ وَالنَّصَارَى وَالْمَجُوسَ وَالَّذِينَ أَشْرَكُوا إِنَّ اللَّهَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ (سوره ٢٢- آیه ١٧)

لەو دوحاڵەتەدا (وَالصَّابِئِينَ و وَالصَّابِؤُونَ) تەنها دەتوانرێت یەکەکیان ڕاستبێت. هەروەها دیقەت بدەن ناوەڕۆکی ئەو دوئایەتە کتو مت وەک یەک و دوبارەیە.

هۆکاری دووەم

لَّكِنِ الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ مِنْهُمْ وَالْمُؤْمِنُونَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِن قَبْلِكَ وَالْمُقِيمِينَ الصَّلَاةَ وَالْمُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَالْمُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ أُوْلَـئِكَ سَنُؤْتِيهِمْ أَجْرًا عَظِيمًا (سورە ٤- آیە ١٦٢)

وشەی وَالْمُقِيمِينَ دەبێت بگۆڕێت بە والمقیمون وەک باقی وشەکانی تری ئەم ئایەتە وەک " الْمُؤْتُونَ و ..." ئەو وشانە دروستن، بەڵام المقیمین هۆکارە.

هۆکاری سێیەم:

قَالُوا إِنْ هَذَانِ لَسَاحِرَانِ يُرِيدَانِ أَن يُخْرِجَاكُم مِّنْ أَرْضِكُم بِسِحْرِهِمَا وَيَذْهَبَا بِطَرِيقَتِكُمُ الْمُثْلَى (سورە ٢٠ – آیە ٤٣)

کەلیمەی هذان هۆکارە و دەبێت منصوب بێت.

هۆکاری چوارەم

لَّيْسَ الْبِرَّ أَن تُوَلُّواْ وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ وَالْمَلآئِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ وَآتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَالسَّآئِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ وَأَقَامَ الصَّلاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُواْ وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاء والضَّرَّاء وَحِينَ الْبَأْسِ أُولَئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ (سورە ٢- آیە ١٧٧)

لەم ئایەتەی سەرەوەدا پێنج هۆکاری ڕەزمانی هەیە.. چوار لەفیعلەکان لەوی زەمانیەوە هەن، چونکە ستەکە بە وشەی تُوَلُّواْ دەستپێدەکات،که لەوی کاتەوە بە ئەستایە، بەڵام چوارەکەی تر بە

ئابردوون.
هەی پێنجەم صابرین -کە دەبێت صابرون - بێت

هەی پێنجەم:

إِنَّ مَثَلَ عِيسَى عِندَ اللَّهِ كَمَثَلِ آدَمَ خَلَقَهُ مِن تُرَابٍ ثُمَّ قَالَ لَهُ كُن فَيَكُونُ (سورە٣- آیە ٥٩)
وشەی یکون دەبێت کان بێت، تا لەگەڵ حال- ی فیعلی ماضی بگونجێت.

هەی شەشەم

لَاهِيَةً قُلُوبُهُمْ وَأَسَرُّوا النَّجْوَى الَّذِينَ ظَلَمُوا هَلْ هَذَا إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ أَفَتَأْتُونَ السِّحْرَ وَأَنتُمْ تُبْصِرُونَ (سورە ٢١- آیە ٣
وشەی -وَأَسَرُّوا – هەڵەیە چونکە فاعل ەستەکە "مذکر" لەبەرئەوە دەبێت ئەو" فعل-" بە کەسی سێەمی تاک بێت. لەو ئایەتەدا فعل بەشەوەی جمع هاتوە.

هەی حەوتەم

هَذَانِ خَصْمَانِ اخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ فَالَّذِينَ كَفَرُوا قُطِّعَتْ لَهُمْ ثِيَابٌ مِّن نَّارٍ يُصَبُّ مِن فَوْقِ رُؤُوسِهِمُ الْحَمِيمُ (سورە ٢٢- آیە ١٩)

اخْتَصَمُوا هەڵەیە چونکە فاعل دو کەسن لە عربیدا فعل بە دوکەس لەگەڵ جمع جیاوازی هەیە.

هەی هەشتەم

وَإِن طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا فَإِن بَغَتْ إِحْدَاهُمَا عَلَى الْأُخْرَى فَقَاتِلُوا الَّتِي تَبْغِي حَتَّى تَفِيءَ إِلَى أَمْرِ اللَّهِ فَإِن فَاءَتْ فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَأَقْسِطُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ.

وەک خاڵی حەوتەم ، وشە اقْتَتَلُوا هەڵەیە

هەی نۆیەم

وَأَنفِقُوا مِن مَّا رَزَقْنَاكُم مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِيَ

أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ فَيَقُولَ رَبِّ لَوْلاَ أَخَّرْتَنِي إِلَى أَجَلٍ قَرِيبٍ فَأَصَّدَّقَ وَأَكُن مِّنَ الصَّالِحِينَ. (سوره ٤٣- آیه ١٠
)
وشی" وَأَكُن " هەیە و دەبێت وەک فعلی َأَصَّدَّقَ واتا وەک فعلی پێش صرف بێت.

هەی دەیەم

وَالسَّمَاء وَمَا بَنَاهَا (سوره ٩١- آیه ٥
وشی" وَمَا " هەیە چونکە فاعل خدا یە و نه کەسیتر.

هەی یازدەهەم:

ثُمَّ اسْتَوَى إِلَى السَّمَاءِ وَهِيَ دُخَانٌ فَقَالَ لَهَا وَلِلأَرْضِ ائْتِيَا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا قَالَتَا أَتَيْنَا طَائِعِينَ (سوره ٤١- آیه ١١)

ئاسمان و زەوی لە زمانی عەربیدا مێینن،لەبەرئەوە فعل قَالَتَا ەاستە بەام وشی طَائِعِينَ هەیە چونکە مفرەد و" مذکر "ە
هەی دوازدەهەم:

وَلاَ تُفْسِدُواْ فِي الأَرْضِ بَعْدَ إِصْلاَحِهَا وَادْعُوهُ خَوْفًا وَطَمَعًا إِنَّ رَحْمَتَ اللّهِ قَرِيبٌ مِّنَ الْمُحْسِنِينَ (سوره ٧- ایە ٥٦

رَحْمَتَ لە عربیدا مونث – ە و لەبەرئەوە وشی قَرِيبٌ دەبێت شکی مونث ی هەبێت واتا قریبه .

هەی سەزدەیەم

وَقَطَّعْنَاهُمُ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ أَسْبَاطًا...(سوره ٧- آیه ١٦٠)

لەجەگای أَسْبَاطًا دەبێت سبطان بێت . دوازده قبیله، لە عەربیدا دەبێتە مفرد، چونکە ناوەک که لەدەباەتربێت به بە شەوی مفرد دێت. ئەو قاعیدەیە لەو ئایەتەی خوارەوە دەبیندرێت (ثَلاَثِينَ لَيلةً)

سەرچاوە سایت تریبون زمانە

وەرگێڕانی
مەحمود عەبدوڵڵا

دەرکەوتنی "بەیـــــــان"لە وەرزی خەزانی ڕۆژنامەگەریی کوردیدا ... هەمەر نەریاوی

لە قۆناخێکی هەرە ناسک و هەستیاری مێژوودا کە ڕۆژنامەگەریی کوردی لە ڕۆژهەڵات لە حاڵی گیان کەنشتدایە و تەنە نووزەیەکی لێوە بەرگوێ دەکەوێت و بەشی فرەی بە ڕەشکردنەوەی ڕووپەڵی پاکژەوە مژولە یان نایەوێت یانژی ناوێرێت خە لە قەرەی پرسە چارەنووسساز و هەستیارەکانی کەمەگە بدات و کەمتر بەاڤەکەکت پە شک دەت خودانی دەستەیەکی نووسەرانی کارامە و لێزان و پیشەیی و پەفشناڵی بواری ڕۆژنامەگەری بەت،لە دەرچوونی ژمارەیەک ڕۆژنامە و گۆڤار لەرە و لەو،هەندێک تەمەکە دەڕەونەتەوە و تەوی هیوا لە دەاندا دەچنەت.
گۆڤاری "بەیان"، یەک لەو گۆڤارانە دەتە ئەژمار کە خەی بە گۆڤارەکی فەرهەنگی،کەمەایەتی ناودەر دەکات کە بە دوو زمانی کوردی-فارسی هەر دوو مانگ،جارەک چاپ و بەاو دەبەتەوە. ئەم گۆڤارە، بە هەمان ڕەچکە و ڕەبازەکەی "سروە"ی ئازیز و یادگاردا دەچەت و دەستەی نووسەرانی دەیەوەت بە هەمان بین و هەناسەوە لە پەناو درێژدان بە خەباتی ڕۆژنامەگەریی کوردی کار بکات و خزمەت و ڕاژەی چاند و کولتووری کوردی بکات.
خـــودان ئیمتیـــاز و بەرپرســـی گۆڤارەکە،دوکتەر"ئیســـماعیل مستەفازادە"،زانستوەرەکی گەلپەروەرە کە بە هاریکـــاریی و هەوە و خەبات و خەمخەریی کەمەی مرەیەکی نیشتمانپەروەر،گۆڤارەکە چاپ و بەاو دەکاتەوە و لە باری ماددییشەوە ئەوە تەنیا مرە دەسزە گەلپەروەرەکـــانن کە پـــاپشتی دەکەن و لە هیـــچ ئـــالی و لایەنەکـــی فەرمییەوە یارمەتی دراوی وەرناگرەت.
بەیان،گۆڤارەکی سەربەخە و بەلایەنە و ئەستا پەی ناوەتە ساڵی سەیەمی تەمەنەوە و هەتا هەنووکەیش، 12ژمارەی لە چاپ و بەاو بەتەوە. ژمارەی یەکەمی ئەم گۆڤارە،مانگی گەاڵەزانی ساڵی 1397ی

هەتاوی(2018) بەاو بەتەو.
گەڤارەکە،لە چاو ئەزموونی دوور و درەژی ەژنامەگەریی کوردی،هەشتا لە قەناخی دەستپەکدایە و بە گەڤارەکی تازە و ساوا دادەنرەت و پەویستی بە پەنووس و خامەی بەپەزی گشت ەوونا کبیرەکی پەرەشی چاند و فەرهەنگی کوردی هەیە.
بەیان،هەوە دەدات بە بە جیاوازی،خزمەتی گشت زاراوە سەرەکیەکانی زمانی کوردی بکات و ئەمەیشی لە ماوەی سە ساە کارکردندا سەلماندووە. بەەام پەویستە ئەم پرسە بەوپەەی وشیاریەوە جەبەجە بکرەت و ئەرکەکە بخرەتە ئەستەی کەسانی شارەزا و پسپەە و وەک دەرفەتەک سەیر بکرەت نەک چەکردنی کەند و لەند و تەکدان و شەواندنی زمانی پاکژ و زەنگین و دەوەەمەندی کوردی.
نووترین ژمارەی بەیان،ژمارە 12،مانگی خەرمانانی 1399ی هەتاوی(سەپتەمبەری 2020)چاپ و بەاو بەتەە. ئەم ژمارەیەی بەیان،ئاوە لە مەسیقای کوردی لە هەر هەموو پار و بەشەکانی کوردستان دەداتەوە و کەمەەە بابەتەکی دەوەەمەند و ەەنگاەەیی لە خە دەگرەت. شیاوی ئاماژەپەدانە کە بەیان لە شاری پەشەوای کوردان و قەەای مەردان،مەهاباد،دەردەچەت و لە هەر هەموو ستان و پارەزگە کوردنشینەکانیشدا بەاو دەبەتەوە.
بەیان،یەک لەو دەگمەن بەاڤەک و گەڤارە کوردییانەیە کە جیهانی زارەکانی لە بیر نەکردووە و هەر جارە و پاشکەیەک بە ناوی"گە و گاەی نوە" بە مندالەان بەاو دەکاتەوە و تا ئەستا 12 پاشکەی بە مندالەی کورد بەاو کردەتەوە. پەروەردەکردنی مندالەی کورد لەسەر دوو بنەمای هەرە گرینگی زمان و چاندی کوردی،یەک لە مەبەستە سەرەکیەکانی دەرکردنی ئەم پاشکەیە دەتە ئەژمار.
بەیان،ئەگەر دەیەوەت ژمارە لە دوای ژمارە زەتر پەش بکەوەت،پەویستە لە بن چاودەری دەستەیەکی نووسەرانی کارامە و خودان ئەزموونی بواری ەژنامەگەرییدا دەربچەت و هەرگیز خەی پاتە نەکاتەوە و بەردەوام کاژ فەە بدات. ژیرانە دەست بە پرسە هەستیارەکان ببات و دەوری چرایەکی گەش بە سبەی ببینەت؛ ئەگینا ئەمیش زەر زوو گیرەدەی پەتا گشتییەکە دەبەت و پاش ماوەیەکیش،تەنیا ناوەکی ەووکەشی لەو دەمەنەتەوە.
جەی خەیەتی هەر لەرەوە دەستخەشی لە سەرپاک ستاف و دەستەی نووسەرانی بەیان بکەم و دادەیەکی درەوشاوەیان بە بە ئاوات بخوازم.
لە ژمارە 12ی بەیاندا بابەتەکی توەژینەوەیی نووسەری ئەم دەەانە لەسەر هونەرمەند ئیسماعیل سابوور لە بن سەردەەی"سروەی دەنگەک و غوربەتی ناخەک" بخوەننەوە.